

M E T A M O R P H O S I S T R A N S Y L V A N I A E

VILÁGNÉZETI TÚLBUZGÓSÁG.

A XX. század morbusa a világnézeti baj, mely ahol felüti a fejét, járványszerű pusztítást végez a szellemi életben és a fennálló vallási, társadalmi, politikai intézmények között. A modern szellem egyre divatosabb eltévelyedése, hogy az embert és a természetet érdeklő problémákat egyetlen áttekinthető rendszerbe foglalják össze, illetve van egy-egy vezéreszme, amelynek minden egyéb elvet és eszmét alárendelnek. Hogy az elveknek és a problémáknak ebben a hierarchikus rendjében mennyi a kényszer és a lappangó ellenmondás, azzal a világnézetek megszállottjai nem igen törődnek, a rend esztétikus, külső kerekése és az egyetemességbe való belepillantás kecségtető ábrándképe eltompít bennük minden kritikai érzéket. Pedig az élet jelenségei mögött felfedezhető elvek száma nem egy és nem kettő, hanem sok s ezért heroikusán hiú kísérlet egyetlen vezérelvnek alárendelt eszmerendszerek alkotása. Különösen hiú és veszedelmes a sok monista igényű történetfilozófia, melyeknek mindegyike egy-egy betegesen megnagyított és körülrajongott elv működését látja a történelemben s nem akar tudni a történelem immanens sokelvűségéről. Amíg ezek a történetfilozófiák a hozzáértők zárt kö-

reiben maradtak, kártékonyságuk nem derülhetett ki, de mihelyt a demokrácia és az általános művelődés csatornáin mind szélesebb rétegek tették magukévá, kimutatták méregfogaikat. A történetfilozófia megnyergelte a szociális vagy a nemzeti elégedetlenséget s olyan eszeveszett iramban sarkantyuzza, hogy szinte kikerülhetetlennek tesz a modern civilizáció katasztrófája. A történetfilozófia a meghódított tömegek eszméletében elvesztette filozófikus sallangjait s morális célzata annyira előtérbe került, hogy a morálishoz túl egyenesen valami új-religiózus kábulatba való bukás fenyeget. Nem tulzás, ha azt állítjuk, hogy az emberiség egy új teologikus korszak előtt áll, mely tüzzel-vassal magába fogja olvasztani, azokat a laikus intézményeket és azt a laikus szellemet, amely a renaissance óta uralkodott. Mint ahogy a kereszténység és az izlám az ókor végén és a középkor elején magába olvasztotta a görög-római civilizáció laikus kultúrkincsét, épen úgy a kommunizmus és fasizmus, ezek a hatalmas újvallási áramlatok, a modern civilizáció megemésztésére törekszenek. Amikor minduntalan „marxista tudományról” vagy „német tudományról” hallunk perorálni, voltaképpen az történik, hogy egye-

temességére és részreghajhatatlanságára büszke tudományunk az új vaskezü dogmatikák igájába hajtja a fejét és belenyugszik a meretrix ecclesiae szerepébe. Mert amilyen hódolattal viseltetünk azzal a kereszténységgel szemben, mely akár mint katolicizmus, akár mint evangéliumi kereszténység, lankadatlan buzgalommal törekszik a krisztusi eszményre, éppen olyan aggodalommal kísérvük ezeket a sokszor pogány szellemű, de minden esetben vakbuzgó dogmatizmustól lútótt mozgalmakat, melyek nemcsak a társadalom laikus rendjére törnek, de a keresztény egyházak megsemmisítésére is.

A világnézetek elszaporodása korunk beteges jelensége s veszedelmes voltát csak növeli, hogy e világnézetekkel egyáltalán nem lehet egyezkedni. Gyökerében kell tehát elvetni azt a szellemet, azt a módszert, mely újabb és újabb „világnézetet” teremhet. A keresztény ember megelégszik hite parancsaival és titkaival s ösztönösen kerülí, hogy hite summáját, divatos termi-

nológiáknak engedelmesskedve, „keresztény világnézetnek” keresztelje el. Nem is tudunk elképzelni a kereszténység számára lealázóbbat, minthogy a kor beteg észjárását utánozva, beálljon Weltanschauungnak; a kereszténységnek a saját terminológiájában és a saját évezredes szellemi módszereivel kell felvennie a harcot.*

Időszerű törekvésnek tűnik küzdeni a világnézeti túlbuzgóság vadhajtásai ellen s ezért őszinte meglepetésünkre szolgál, hogy egy fiatal közírónk, aki egyébként egyházi férfit s mindenképen érdemes tagja közéletünknek, mindenütt destruktív világnézetekre riadoz s annyira belebonyolódott a világnézeti alapon való konstruktivitásba, hogy még a transylvánizmust is — világnézetnek tartja! *Akar igaz a transylvánizmus, akár nem, egy hajszálnyit sem változtat az embernek embertársához, társadalmához, Istenéhez való viszonyán, következésképpen nem nevezhető világnézetnek, mint a marxizmus, fasizmus, hitlerizmus, amelyek az egyén és a társadalom*

*A szerző gondolatmenetéhez kiegészítésképpen megjegyezzük, hogy a kereszténység valóban erre törekszik, a „világnézetek” harcában saját terminológiájával és saját szellemi módszereivel küzd az egyetemesség igényével jelentkező, legtöbb esetben megtévesztő és káros emberi magatartások ellen. Tisztázzuk a kérdést. Van kinyilatkoztatott *erkölcsi rend*, megvannak a dogmák és erkölcsi törvények, amelyeket az Egyház, mint örökérvényű normákat ad hívei elé, de nincs kinyilatkoztatott és az Egyháztól kötelezően előírt *kultúrrend*. A történelmi szakaszok egymást váltják s minden szakaszban, az épen akkor élő nemzedék elé táruló jelenben, az egyének és közösségek, a múlt és jelen, a természet és történelem ezer ereje, törekvése, szellemi és erkölcsi tájékozódása zajlik és örvénylik. És ebben a vonatkozásban a kinyilatkoztatott törvények és normák közvetlen eligazítást nem nyújtanak. A nagy szempontok és irányelvek adva vannak a keresztény hitrendszerben és erkölcestanban, de minden nemzedék számára feladat marad, hogy konkrét helyzetében az eligazodást megkeresse, hogy hitének és erkölcsi rendjének alaptételeiből kikövetkeztesse azokat a normákat, amelyeknek alapján a kultúrjelenségeket megítélheti és a kultúrfeladatok megoldását megkezdheti, először általánosságban, de azután részleteiben is. A mi nemzedékünk ugyancsak az elé a feladat elé van állítva, hogy keresse, zseniális látók és hivatott útmutatók irányítása mellett kitisztázza, hogyan kell nézni a keresztény dogma és erkölcs világánál a ma kavargását: a gazdasági és erkölcsi válságot, korunk politikai vajudasait és kísérletezéseit, a fajiság és állam, a nemzetek és nemzetiségek, a népek és népszövetségek, az iskola, a család, a kenyérkereset és életszínvonal, a társadalmi átalakulás problémáit, a tudomány, irodalom és bölcsélet helyét és feladatait. A kereszténység a mindjobban elhatalmasodó zürzavartól kényszerítve élünk tevékenységbe is kezdett ilyen irányban és sokan ezt a munkát és törekvést nevezték világnézetnek, a megjelölésre alkalmasabb szó hiányában. (Szerk.)

minden viszonyát gyökerében akarják újraönteni. A transzilvánizmus nem egyéb, mint a három transzilván nemzet kulturális egymásrahatásáról szóló történelmi tanítás; mely tökéletesen híjjával van annak a morális egyetemességnek, ami világnézeté — torzíthatná. Még a legelszántabb transzilvánistának sem jutna az eszébe, hogy felfogását mint „Weltanschauung-ot” hirdesse és a „weltanschauliche” világversenybe benevezze, egyszerűen azért, mert *a transzilvánizmus lényegénél fogva nem világot néz, hanem csak egy tájat és azon a tájon belül sincs, ismétlem, semmi egyetemes erkölcsi igénye.* Elkedvetlenítő tévedés ez, amelyet kénytelenek vagyunk az egyébként kitűnőközírő világnézeti engouementjának a rovására írni.

Ha a transzilvánizmus világnézet, mennyivel inkább az az „antitranszilvánizmus” vagy a transzilván realizmus! — gondolja a világnézetek szövevényében eltévedt szerző. Az igazság az, hogyha van egyáltalán „antitranszilvánizmus”, az csak egy egyszerű kritikai szemlélet, mely az erdélyi művelődéstörténet transzilvánista beállítottsát bírálja, de már kritikai jellegénél fogva is távol van tőle mindenféle dogmatizmus, főképp az oly gyermekes és darabos, amilyent a „világnézet” feltételez. A transzil-

ván realizmus viszont a szellem-történeli irányzatu transzilvánista történelemfelfogással szemben történelmünk realiztikusabb vizsgálatát követeli, alapjai filozófikusok, szociológikusok, de igazán nem világnézetiék. Bizonyíték erre a Vársárhelyi Találkozó, mely kissé ennek a transzilván realizmusnak az emanációja s amely éppen az elzárkózásra készítő, elmeszesedett világnézeti burkok felolvasztása körül tett megfizethetetlen szolgáltatokat szellemi életünknek, akkor amikor képes volt az egymással szembenálló világnézeti táborokat a reáliák talaján kibékíteni. De a transzilván realizmus nem utolsó sorban esztétikai követelés, mely a transzilvánizmus romantikus expresszionizmusával szemben egy realista irodalom jogai és igényei mellett tör lándzsát. Aki tudja, hogy mi az irodalom és a művészet, az tisztában van azzal, hogy az író és művész milyen keveset törődik a kötött világnézeti marsrutákkal.

Kár mindenütt destruktív világnézetek árnyaival viaskodni s főképp kár világnézetiességben a transzilvánizmust, minden logika és szellemtudományos tájékozottság ellenére, világnézeté magasztosítani.

SZENCZEI LÁSZLÓ

KÖTELEZŐ FALUMUNKA

Érdekes és társadalmunk átalakulása szempontjából döntő jelentőségű törvényvezetetről adnak hírt lapjaink: diákságunknak a jövőben egy évet falusi munkaszolgálatban kell eltöltenie s addig egyetlen főiskolai hallgató sem kaphat oklevelet, amíg nem igazolja, hogy egy évet falusi közművelő-

dési, gazdasági vagy egészségügyi munka ellátásával töltött, orvosok pedig nem nyíthatnak addig városon rendelőt, amíg két éven át nem dolgoztak körorvosként falun.

A falu életével alig törődő nemzedékek mulasztásait kell most pótolni és a messze előttünk járó szerencsésebb nemzedék színvonalát

megközelíteni. Történelmi küldetést vállal az a fiatalság, amely ezt a munkát — nem csupán a törvény kötelező ereje miatt, de belső kényszerből, népe iránti szolgálatvállalásból is — elvégzi. Nagyobb látókörű, a maga társadalma és népe problémáit jobban megértő s azokkal mélyebb lelki közösséget vállaló nemzedék fog nevelődni azokból, akik a falu megismerésének ezt az útját megjárják. A jövő vezetője ismerni fogja a társadalmat, amelyet vezetni akar, ismerni fogja népe életszínvonalát és életlehetőségeit, szellemi és anyagi szükségleteinek képét, szociális viszonyainak és művelődési fejlettségének rajzát, örömeit és szenvedéseit, életének hibáit és erényeit. Röpiratok és titkos mozgalmak helyett tehát a fiatalság útja a jövőben a falu és a társadalom megismerésén át fog az intézmények s az ország irányításához vezetni. Olyan politikus, olyan társadalmi vezető kinevelése, aki a társadalom ismerője, orvosa és irányítója — ez a politikán fetüli politikai gondolat, amely a kormányt az új törvénytervezet megalkotásánál vezette. Példamutató és minden figyelemre érdemes elgondolás.

A falusi munkaszolgálat pontosabban meghatározott célját azonban ma még nem ismerjük. A falu nevelése, lelki és fizikai segítése, a faluról való helyes kép kialakítása s a falu kellő helyének és értékének meglátása vagy a falvak helyzetének felmerése lesz-e a főcél, nem tudjuk. Számolni kell mindenestre azzal, hogy a falura évente kikerülő sokezer ifjú nem végezhet olyan jellegű és eredményű munkát, mint a Gusti professzor irányítása alatt működő, nagy szellemi és anyagi felkészültségű „királyi osztagok”. A tiszta jószándék felületességgel és tájékozatlanság-

gal párosulva több frázist és banalitást termelhet, mint komoly eredményt. Az is nagy kérdés, milyen lélekkel fognak ezek a falumunkára kivezényelt diákok a faluhoz közeledni és mit fognak ettől a találkozástól várni, kölcsönhatást és kiegyenlítődést-e vagy pedig előítéleteik és elfogultságuk igazolását?

A munka sikerét elsősorban az fogja eldönteni, tudnak-e majd bizalmat kelteni maguk iránt a faluban? A bizalomnak azonban bizonyára első feltétele, hogy *értsek annak a népnek a nyelvét, beszédét, gondolkozását, szellemét, amelyik között egy évig népnevelő munkát kívánnak végezni, s ez a nép is értse meg őket.* Román diákok a mi falvainkban, magyar fiúk román falvakban tanulás és megismerés szempontjából bizonyára igen hasznosan tölthetnek egy-egy évet, a falura való hatásuk azonban csak egészen felületes és muló lehet. Helyesen mondja tehát Kacsó Sándor: „Gondoskodunk kell arról, hogy a magunk diákjai a mi falvainkba kerüljenek lehetőleg s ott úgy végezzék a rájuk rótt feladatot, ahogyan akkor végezték volna, ha a maguk jószántából, népi öntudatból vállalják.” Tehát „az országra és mireánk egyaránt hasznosan” csak úgy folyhatik ez az új falumunka, ha a „mi falvainkban a mi külön népi szükségleteink és adottságaink és adottságaink útjelzői között” végezhetik azt. Nemcsak a saját népi érdekeink kívánják ezt, hanem magának a helyesen kitervelt falumunkának sikere, s így a törvény alkotói bizonyára épen olyan figyelemmel lesznek erre a gyakorlati szempontra, mint magyarságunk illetékes szervei.

Bármennyire szerencsés megoldást is jelentsen azonban az új

törvény nemcsak egy frissebb középosztály kialakítása, hanem a falu nevelése és megerősítése szempontjából is tekintettel kell lennie arra, hogy a falura kikerülő fiataliságnak csak egy töredéke lesz szerepével és küldetésével tisztában, s már csak a rövid együttlélés miatt sem lehet várni a népnevelés kérdésének megoldását ettől a törvénytől. Még ha fel is tételezzük, hogy a diákok egyrésze hamar meg fogja találni a faluval a lelki kapcsolatot s a népnevelés céljaival és módszereivel is tisztában lesz, akkor sem lehet munkájának tartós eredménye, ha nem sikerül azt valamilyen formában állandósítani. Bizonyára gondoltak erre a törvénytervezet alkotói is és nem kívánunk megállani ennél a — feltétlenül nagyjelentőségű — első lépésnél, melyet az új törvény jelent, hanem más intézkedésekkel is biztosítani kívánják a népnevelés állandóságát. S aligha találhatunk erre jobb, célravezetőbb módot, mintha *azokat a szervezeteket,*

amelyek erre a célra alakultak és azokat a személyeket, akiket sorsuk egy életre falura rendelt, hozzásegítik ahhoz, hogy népnevelő munkájukat zavartalanul folytathassák az ország és a társadalom érdekében. Mert milyen ellenmondás volna abban, hogy amíg falvainkban egy éven át a törvény rendelkezéseinek megfelelően folya a diákok népnevelő munkája, ezeknek távoztása után a népnevelés feladatait önkéntesen vállaló pap, tanító vagy orvos munkája lehetetlenné volna téve?

Ma falvainkban csaknem mindenmű népnevelő tevékenység kényszerű szünetelésre van ítélve. Hinni akarjuk, hogy a mindnyájunk által örömmel üdvözölt új törvény nemcsak a diákok falumunkáját szervezi meg, hanem elhárítja az akadályokat társadalmi szervezeteink és önkéntes munkavállalóink társadalomkutatásának, népnevelésének és falumunkájának útjából is.

VITA SÁNDOR

BÖZÖDI GYÖRGY TÁRSADALOMKUTATÓ MŰVE

Kedvezőbb szellemi időjárás mellett s szerencsésebb időponton — Bözödi György „Székely bánja” c. munkája* ma talán a közbeszéd és a közírás tárgya lehetne. De mindkét tényező hiányzik, amikor a mű — az egyes részletek megjelenése után — a maga teljességében jelentkezik a nyilvánosság előtt. Az érdeklődés egyidő óta elterelődött sajátos belső kérdéseinkről, tőlünk pillanatnyilag távolálló külső problémák izgatják a közvéleményt s ez szerfölött gyengíti a rólunk és nekünk szóló írás hatóerejét. A ferde szemszög azonban

helyesbíthető, az illuzórikus szempontok számúzhetők, de nem a nyár-eleji fülledt időszakban, mikor a szellem élete szikkadt s a szó csak önmagában visszhangzik. Két győzhetetlen akadály ez s elég fájdalmas, hogy az első nagyobb szabású transzilván társadalomkutató műnek ép ekkor, ilyen körülmények között kellett megjelennie.

Az eszmei Metamorphosis Transsylvaniae gondozói között azonban ez a sajnálatos szélcsend nem kelthet zavart, nem zátony ez, csak vesztegelés, tehát nem hiába való — ha e tétlen időszakban

* Bözödi György: Székely bánja. Cluj, 1938. Tizenhét fiatal író kiadása.

is vannak olyanok, akik összegezik a megtett út tapasztalatait s terveket szőnek az elkövetkező indulásra, ha még olyan bizonytalan is az időnek járása. Bözödi György munkája ezt a sokak szemében hiábavalónak tetsző törekvést tükrözi. Hajdan — néhány hónapja, de a gyorsan egymástváltó események sodrában mégis nagy időtávolsággá lett: hajdan, amikor gyűjtőútra indult s nekifogott a székely élet jelenvaló és multbeli dokumentumainak vizsgálatához, a legidősebb feladat volt magunk felé fordulni, az önismeret szűkességét fennen hangoztatni s az önismeret nehéz kötelességét vállalni. Időközben a közszellemet megmételtyezte a világgpolitika s a közakaratot megbénította a belétördés és a „sültgalamb-várás” közszelleme. Minderről nem tehet sem Bözödi, sem más, aki még ma is abban a hiedelemben él, hogy lényegében csak rosszabbodott a helyzetünk, mert elernyedt az ész és az akarat egyaránt. A „Székely bánja” előszavában olvassuk: „Reményünket önmagunk erejébe kell vetnünk, nem a mások segítségébe és belső erőt csak úgy nyerünk, ha megtisztítjuk szemléletünket és közelebb visszük a valósághoz.” Sikertült e neki ez? Többé-kevésbé igen. „Elsősorban az új kezdeményezésekre, gazdasági és szellemi összefogási próbálkozásokra szegedtem tekintetemet, amelyekre a közhatalomváltozás óta itt-ott vállalkoztak és amelyek kiemelkedő szigeteket képeznek kisebbségi életünk sívár tengerében” — úti ki magának a feladatát.

Bözödi, az író, arra vállalkozott, ami a tudós és a politikus teendőjeként tárva-nyitva állt évtizedek óta. Monográfia-kísérletének ez a mindenekfelett álló érdeme. Nem elégzik meg a látott dolgok leírásával,

a benyomások rögzítésével, nem marad csak író; jelenségek okát keresi, célkitűzések lehetőségeit elemzi s ezzel műve messze túlhaladja nemzedékünk előbb megjelent hasonló természetű írásait, amelyekben vagy a kutatásanyag sivárságát, vagy a megfigyelt társadalmi valóságtól messzeeső elméleti fejtegetések túltengését rosszaltuk, vagy csak az egyéni élmény közvetítését kaptuk. Bözödi meglátta a feladatot s bár a mind taguló és szélesbülő térségen el-el-téved, de ha visszatalál az ép általa megjelölt, a valóságba mélyített útra, leírásai és fejtegetései mind az olvasónak, mind a gondolkodónak és cselekvőnek egyaránt felejthetetlen élményt nyújtanak.

A monográfia követelményeinek felismerése s e követelmények teljesítésére szánt munka és idő azonban nem arányosak. Amikor nagy örömről szolgál annak megállapítása, hogy végre akadt író, ki a társadalomkutatás területén teljes feladatot kívánt megoldani, ugyanakkor meg kell állapítanunk azt is, hogy e szándék sokban csak szándék maradt. „A Székelyföld kapujá”-ban, Raván, s az erdőszentgyörgyi úton Bözödi rádöbben a székely társadalmi osztályok problémájára s a következő terjedelmes fejezetben a székelység „el-felejtett történelme”-ként megírja ezeknek a társadalmi osztályoknak történelmi kialakulását és küzdelmét. Az a célja, hogy a szabadnak és egyenjogúnak hirdetett és hitt székely nemzet „bűnös utópiá”-ját a maga értékére szállítsa le s a történelmi tények ügyes és megdöbbentő csoportosításával ez sikerül is neki. Ámde elköveti a hibát, amikor ebben az osztály-történelemben látja a székelység igazi történelmi multját. További forráskutatás, adatsortosítás bizonyára

hozzáségítette volna meglátni a forradalmi mozgalmak székelysége mögött az alkotó, békés időkben kultúrát-teremtő székelységet is — úgy, ahogy azt a teljes néptörténet megkívánja. De takarékoskodott az idővel és a munkával, akárcsak a következő fejezetek során, hol azonban a hiányok az előbbiekből már önként következnek. Csak a gazdasági tények (arányosítás, tagosítás, stb.) érdeklik, mindazok a tények, amelyek az idők folyamán kialakult székelysé alsóbb osztályokat még kilátástalanabb helyzetbe sodorják. A mult elemzése véglegesen egy oldalúvá lesz. De félreértés ne legyen, nem a közölt anyag értékét kisebbítjük, csak a mű e részének hiányosságát akarjuk kiemelni. Bözödi megrajzolja a székelys mult arcának egy-egy részletét s ezek a részlet-tanulmányok jellemzőek s jószemre vallanak, de siet és befejezetlenül hagyja a művet. S ha csak jelentéktelen vonások hiányoznának!? De ez a székelys arc torzra lesz a hiányok folytán.

A szemlélet materializmusa (nem tévesztendő össze semmiféle világnézettel!), az anyagi tényekre való szorítkozás a mai helyzet vizsgálatánál is jellemzi Bözödit. Nem azt jelenti ez, hogy a szellemi jelenségek teljesen elkerülnék figyelmét, csak azt, hogy ezeknél is főként az anyagi vonatkozás érdekli; pl. inkább az iskola, mint a neveltelenség vagy neveltség kérdése, a műveltelenség vagy műveltség jegyei. Kivétel itt Bálint Vilmos népevelő munkájának ismertetése s néhány adalék, amelyet itt-ott említ. Pedig a népi műveltség és a néplélek figyelése, mai változásának rögzítése a jelenlegi romlás alapkérdését tárta volna fel, de más-különb is a népközösségi tudatnak s a közösség egybentartó erejének, a törvényeket hozó népi köz-

erkölcsnek lazulása éppen úgy megfontolandó, mint a gazdasági helyzet ziláltsága és kilátástalansága. S még valami: ennek a napjainkban mind súlyosabbá váló kérdésnek feltárása rádöbbené a mai állapot legvésebb következményére és könyvében a multa s a jelenre vonatkozó ítélkezést — arányossá tenné. Ha bár sokhelyt elrejtőzik s kendőzi magát az új ártalom, mégis nyilvánvaló jegyek után megállapíthatná, hogy a mult legnehezebb időszaka ezernyi bűne ellenére sem volt áldatlanabb e jelennél.

Az az érzésünk, mint már mondtuk, hogy Bözödi György sietett és takarékoskodott a munkával, de talán meg is haladta erejét a több ember együttműködését igénylő feladat. Kifáradt. A hargitántúli megyére az anyaszéknél jóval kevesebb, a déli székelyslakta területre pedig alig maradt ideje és munkakedve, a marosmenti rész pedig egészen kimaradt. A fölhalmazott anyag láttán és értékelése után azonban megértjük, hogy a munkát félbehagyta. A hiányzó területek majd találnak monográfust, csak egy érthetetlen, hogy miért nem fejezte be legalább azt a részt, melyet közreadott. Nehány új fejezet beiktatása kizárta volna annak lehetőségét, hogy torzónak mondjuk az egyébként igen jelentékeny művet.

Természetesen későbbi részletes tanulmányozás feladata, hogy a „Székelys bánja“ forrásközlését és állításait ellenőrizze, történeti anyagán s megfigyelése in a szükséges javítást eszközölje. Most a munka kizárólag a transylván, magyar társadalomkutatás további útja szempontjából foglalkoztat. Amit elmondottunk, az jobbára módszertani és szerkesztési megfigyelés csupán, de nem ok nélküli — főleg az ezután következő művekre vo-

natkozottatva. A további hasonló természetű vállalkozásoknak türelme-sebbeknek kell lenniök — ez Bözödi könyvének egyik tanulsága. Alkalmat ad azonban egy másik alapelv megfogalmazására is. Nevezetesen: szabadítsuk fel magunkat lehetőség szerint a Magyarországon megjelenő társadalomkutató művek hatása alól. Ott talán megengedett a rossz hánytorgatása, s nagy, akár a bírói beavatkozást is igénybevévő viták indítása, ott ennek is *célja* lehet: az elégedetlenség sieteti a kormányintézkedéseket s a belső, főként társadalmi és gazdasági reformok megvalósítását. De mi *célja* lehet ennek nálunk, hol vannak a hatékony eszközök a társadalmi és gazdasági bajok javítá-

sára? Persze nem takargatást és illúzió-képzést kívánunk, csak azt, hogy a társadalomkutató csupán a megdöbbenés kedvéért ne szélesbítse a szigetek közötti tenger méreteit, hanem látassa meg, hogy az itt-ott még a mélyben épülő zátonyok azzal kecsegtetnek, hogy nem-sokára — tőlünk függ, hogy mikor — új szigetek nyújtanak a népi kérdések, feladatok és megoldások felfedezőjének megnyugvást és támpontokat. Ez nincs a tudományos valóságkutatás kárára, a politikai valóságkutatásnak viszont nagy szolgálatot tesz. Nem keserűséget okoz s nem a beletörődés érzését kelti, hanem unszoló, az építő közszellem alakítója.

VENCZEL JÓZSEF

ARÁNYSZÁM ÉS ÉRTÉK

Az EGE ezévi közgyűlését követő hetekben a napisajtó hasábjain szenvedélyes vita zajlott abból a statisztikai kérdésből kiindulva, hogy vajjon falusi magyarságunk kilencven avagy csak hetven százalékos többség-e. A kívülálló csodolkozásra nyílt szemmel olvasta a harag és a gúny szavait, s várva-várta, hogy holnap vagy holnapután kiviláglék: miért a sok betű s a hadállások miért alakulnak. Csalódásunkra azonban a vita lezárult azelőtt, hogy a Metamorphosis Transylvaniae egyik fontos kérdésében a helyzettisztázást elvégezte volna. Őszinte fájdalomkra szolgált ez, mert igen alkalmas volt a pillanat rámutatni a falusi és városi, gazdaság és nem gazda-társadalmunk egymasmellettiségéből folyó szerfölött elhanyagolt nemzetpolitikai problémák nehányára. Később bár, de még mindig idejében sorra vesztünk egy nehányat ezek közül:

1. Mi is volt a vita alapkérdése? Az *arányszám*. Dr. G. Banu segítségével megállapítást nyert, hogy a városi magyar lakosság népességünk 29 százalékát jelenti. Banu statisztikájának idézője azonban mintha felejtette volna, hogy a statisztikai szám mindig *értéket* fejez ki, s ezért nem is számolt azzal, hogy a magyarság városon lakó több mint egynegyede társadalmi és gazdasági értéként eléri-e számbeli nagyságát. A társadalmi értéket a szervezettség, a gazdasági értéket a termelésben való hatékony részvétel jelzi. Városi magyarságunk bizony mindkét szempontból elmarasztalható. A transylván magyar iparos és kereskedő társadalom szervezetlenül áll kisebbségi magyarságunk egyik igen fontos stratégiai pontján s a tőkeképzés területein is nélkülözi a megfelelő szociális szerveket. Szerettük volna, ha a vita valamennyi résztvevője,

idáig fejlődve az eszmecsere, — egyformán rá mutatott volna, hogy az EGE mellett elodázhatalan annak a szervezetnek életre hívása, melyről egyidőben Szabó Béni oy sokat értekezett.

2. Ennek a kérdésnek különösképpen közgazdasági oldala megkívlelendő. A 29 százalék városi lakosság jelentőségét nem csupán magasabb szellemi színvonala adja meg, de az is, hogy nagyobb a tőkeképző ereje, erősebb fogyasztó s így inkább megvan a lehetősége arra, hogy a nemzeti vagyon alakulására és felhasználására befolyást gyakoroljon. Ehhez azonban szükséges, hogy úrrá váljon gazdasági erőforrásai felett s gondoskodják arról, hogy végzett munkájának gyümölcse nemzeti vagyon maradjon. Nehéz feladat egy olyan társadalomnál, amelynek tagozódása nem arányos, gazdasági élete fejletlen, élete egyre szűkebb keretek közé van szorítva. A városi lakosság különféle rétegeinek gazdasági érdekei sokfélék és igen sokszor ellentétesek egymással. Nehezebb itt a közös kapcsokat megtalálni s az érdekvédelmi szerveket kiépíteni. Egyben azonban találkozunk valamennyi társadalmi réteg: mindnyájan fogyasztók. A falu inkább termel s így természetes, hogy az érdekeit szolgáló szervezetek feladata is elsősorban a termelés színvonalának, mennyiségének és minőségének emelése. A város ezzel szemben inkább fogyaszt, akár a maga élelmezésére, akár feldolgozás céljából szerzi be a falu termékeit. A város lakó magyarság száma Romániában meghaladja a négyszázezetet. Ha egy lélek havi fogyasztását (ruházati cikkek és piacon beszerezhető élelmiszerek leszámításával) ma csak 100 lejre tesszük, ez is már 40 millió lejt jelent havonta, közel

500 milliót évente. Ennek a nem lekicsinyelhető fogyasztásnak szövetkezeti megszervezése jelentős pénzfeleslegeket biztosítana, melyek bizonyára hozzásegítenének néhány közösségi intézményünk fenntartásához. A városi fogyasztó magyarság azonban a termelésnek is bizonyos irányt szabhat, meg is keresheti a kapcsolatot magukkal a termelőkkel. Itt fűződik össze a gazdatársadalom szervezete a városi lakosság kiépítendő szerveivel s így alakulhat ki ezek között egy mindkettőjükre igen hasznos népi együttműködés. Adódik azonban a városi lakosság szervezésével kapcsolatban sok más probléma is, különösen a kisiparosság megerősítése szempontjából (például nyersanyag-beszerző és feldolgozó szövetkezetek, stb.) s ezek egyaránt arra intenek, hogy komolyan kutasuk, miként tudnók különböző, de egyformán jelentős társadalmi rétegeink életét eredményesebbé, ellettállóbbá, hasznosabbá tenni.

3. Az arányszám-vitatással kapcsolatosan azonban van egy harmadik megkívlelendő nemzetpolitikai kérdés is s ez; falusi népflőslegünk állandó mozgása s a városszéli magyar proletáriátus számának következetes növekvése. Egyízben már leírták e lapokon, hogy egy új társadalmi réteg kialakulásának vagyunk szemtanui; a falvak keresetútán bolyongó fiait és leányait mágnesként vonzzák a város kenyérbiztosító lehetőségei. Nem jelentéktelen ezrekről van szó; tizezek korrigálják évről-évre az arányszámot. S ki törődik velük; útvonalaikat ki szervezi, a városszéleken ki telepíti le őket, gyökérverésüket lelkiismerettel ki gondolzza? Pedig nem érdektelen, hogy ezek az új hódítók kinek a számára szerzik meg a városok kültelkeit!

A seregnyi probléma sorából mindössze hármat emeltünk ki, de már ezek is, úgy hisszük, eléggé nyilvánvalóvá teszik, hogy a helyzetalkulás érdekében, az igazi Metamorphosis Transylvaniae vonalán vajmi kis elismerésre számíthat a nyers féltékenykedés izgatott és meddő szóhadjárata. A főleges kipellengérezés, az árthatmas huzavona helyett üdvösebb volna a hiányok pótlásán gondolkodni, az együttműködés lehetőségeit egyengetni. Mert nemde nevet-

séges Magyar Szövetségről, Gazdasági Tanácsról és Közművelődési Tanácsról beszélgetni akkor, amikor a szövetség lélektani feltételeit sajátmagunk irtoztatjuk, a tanács összeülését egyéni szempontoknak rendeljük alá, a nemzeti érdekért magánérdeket feláldozni nem akarunk. Az egyik és a másik oldalon egyaránt érvényes Széchenyi alapelvének igazsága: célravezető nemzetpolitika csak a *zarándoki magamegtagadás* nyomában születhetik. **CSIKI FERENC**

OKOS PÁLYAVÁLASZTÁS

Ilyenkor, minden nyár derekán, hagyományosan kerül napirendre a pályaválasztás kérdése. Megszokott, hogy az újságíró nem hagyja kihasználatlanul az alkalmat s megszokássá lett az e fajta írások elolvasása is. Nem mondhatjuk azonban, hogy a sok szó eddig jelentékeny eredménnyel dicsekedhetne. Óvatos, az állásfoglalásoktól irtózkodó vélemények, meg a nem ritkán tájékozatlan megnyilatkozások nem gyakorolhattak olyan hatást az érdekeltekre, mint aminő szükséges lett volna. A pályaválasztásról beszéltek, a pályaválasztás ellenben változatlanul ügyetlen és célszerűtlen maradt. Cikkeink során dr. Dávid László tesz tanubizonyosságot emellett — a tényleges helyzetet elemezve, statisztikai adatok alapján.

A kérdés ma már nem odázható, a hibák nyilvánvalókká lettek, érelyesen kell közbelépni, elkövetkező évjáratok legjobbainak sorsa felől lelkiismerettel kell gondolkodni. A „vak vezet világtalant”-állapot türehetetlen s éppen ezért iskolaügyünk felelőseinek akarva, nem akarva alapos megfontolás tárgyává kell tenniük a középiskolai végzettség célját s középiskolás ifjúságunkat

e cél vagy célok érdekében kell befolyásolniok. Talán nem vitás, hogy a mi ifjúságunk számára a középiskolának *önkénti iskolává* kell formálódnia, nem lehet célja a főiskolára való előkészítés, hanem a szükséges középfokú műveltség önkénti közvetítésében kell hivatását felfedeznie. Az érettségizett vagy abszolváltn nyolcadikos továbbra is nem érezheti a bizonytalanságba taszítottnak magát, midőn elhagyja az Alma Mater közösségét, hanem — a nevelés eredményeként — nyolc év alatt céltudattal kell gazdagodnia, olyan céltudattal, mely elméleti tanulmányainak rendező elve s reális pályaválasztásának legfőbb tényezője lehet.

Ez is azonban csak szó. Amde legutóbb olyan megnyilatkozásokat olvashattunk, amelyek a maguk jelentőségével mentik e beszédet. Egyik nagy napilapunk ugyanis megszólaltat nyolc érettségizett magyar diákot s e pályaválasztási indoklásokban egészen új hang és új életfelfogás jelentkezik, olyan, amelyet általánosítani, közzsellemmé tenni mindenképpen tanácsos. A kultúrpolitikus bölcsességével ítélkezik egyikük az „úri” pályák-

ról, a másik az értelmiségi réteg viszonylagos túlszofoltságáról s majdnem mindegyikükre az okos belátás, a célszerű gondolkodás jellemző. Idézzük: „Nem megyek egyetemre. Hazamegyek a falumba és művelem szüleim tíz hold földjét. Szeretem a földet és érték is hozzá. Állandóan olvastam a mezőgazdasági folyóiratokat, ismerem a legújabb mezőgazdasági elveket és a legutóbbi szünidők alatt gyakorlatilag is képeztem magam. Dániában és az északi államokban gyakori az érettségizett földműves. Miért ne lehetne ez nálunk is, hol nagyobb szükség van az intelligens földművesosztályra, mint a túlszofolt értelmiségi állások után való túlekedésre.” Egy másik: „Tudom, hogy szomorúságot fogok okozni szüleimnek, de mégsem akarok értelmiségi pályára menni. Pénzünk nincs, a műgyetemet nem tudnám elvégezni. A közügyességem jó, ezzel szemben az úgynevezett „úri” pályára semmi kedvem sincs. Egy-két hetet pihenek, azután beállok valamelyik műszerészműhelybe tanoncnak. Azt hiszem boldogulni fogok.” Egy harmadik: „Szerettem volna, ha megvan az érettségi, de ha nincs meg, az se baj. A nyáron pihenek, aztán beállok valamelyik gyárba tanulónak. A szövípári szakmát szeretném kitanulni, mert itt, ahogy látom, van még fejlődési lehetőség a dolgozni

akarók számára. És nagy általánosságban állás is kínálkozik.”

E három megnyilatkozás valóban olyan, hogy e síkon a metamorphosis erejét érezzük bennük. De a többiben is mozdul a reális szándék. Csak hárman óhajtanak főiskolára menni. Egyik még a régi csapáson halad: „Tanár szeretnék lenni. Tudom, hogy nagyon sokan vannak ezen a pályán, de úgy gondolom, hogy mégis csak sikerül elhelyezkednem”; a másik azonban már igen helyesen orvos lesz, a harmadik viszont, ki ügyvédnek készül, nem fél pályájától, mert „szerintem nem a kisebbségi értelmiségi pályák túlszofoltságával van a baj, hanem a meg nem felelő elemeknek az egyes pályákra való özönlésével”.

Az újságíró bizonyára átfogalmazta e nyilatkozatokat, de a gondolatokat meg nem hamisíthatta. Márpedig itt a gondolatok, a tervek és a helyzetlátás a fontos, ezek pedig példaképpé teszik a nyilatkozókat. Maguk sem tudták, mire vállalkoztak: önmagukban sokat töprengve életheiratukat jól átgondolták s mikor terveiket, sőt határozott szándékuakat elmondották, azok helyett beszéltek, kiket az irányításra tapasztalataik és látóköriük képesített. Bárha évekkkel előbb jelentkeznek! Mennyi tragikus élet megmentői lehettek volna...

V. J.

„MÉLTÓ KERETEK KÖZÖTT ...“

Július 31 évtizedek óta Petőfi ünnepe. A csataterén, hol költőt 89 évvel ezelőtt utójára látták, a Petőfi emléket gondozó bizottság minden évben kegyeletes ünnepséget rendez. Ebben az évben mintha a közönség érdeklődése is nagyobb volna s a sajtó is me-

gebben buzdít, hogy minél hatalmasabb zarándok-sereg vonuljon a szent mezőre. Hisszük, hogy nemcsak a fokozottabb hírverés, a bizottság eredményesebb tevékenysége ébresztette fel a nagyobb érdeklődést. Más, mélyebb okai is vannak ennek. S örül a lelkünk,

amikor látjuk, hogy Petőfi szellemének tiszteletében az egész magyarság találkozni tud s az ünnepség ügyét egymással annyiszor szembenálló lapjaink és egyesületeink egyforma szeretettel karolják fel.

Ne legyen ünneprontás, ha az ünnepség műsorával kapcsolatban néhány megjegyzést teszünk. Nem akarjuk kisebbiteni az önzetlenül, szeretettel vállalt munka érdemét, mindnyájan csak hálások lehetünk a száz városka emlék-bizottságának évről-évre való fáradozásaiért. Az egyéneknek köszönetet kell kapniok lelkes munkájukért, de a jelenség mellett nem mehetünk el szóltanul. „Méltó keretek között áldoz a Petőfi-bizottság a halhatatlan költő-géniusz emlékének...“ olvassuk, a 20 számból álló műsor azonban meghökken. Jól tudjuk,

nem a rendezőbizottság a hibás ebben, de úgy érezzük, kényelmetlen szegénységi bizonyítvány egy ilyen műsor kultúránk számára. Hiába, nem tudjuk értékeinket megbecsülni és nem tudunk úgy ünnepelni, hogy az hozzájuk és kultúrmunkánkhoz méltó legyen. Pedig úgy érezzük, közönségünk már túl van azon, hogy a magyar sujtással díszített tehetségtelenséget fogadja el magyar értéknek és epigonoknak osztogassa a halhatatlanságot. Petőfi emlékét Petőfihez méltóan kell ünnepelnünk. Ebben a törekvésben elsősorban irodalmi társaságainknak, szellemi életünk kimagasló értékeinek kell a rendezőbizottság segítségére sietniök s kialakítaniok azt programot, mely magyarságában és színvonalában egyaránt méltó hódolatot jelent Petőfi szelleme előtt.

A SZERKESZTŐK ÉS KIADÓ KÖZLEMÉNYE:

Lapunk utolsó ívei részben rajtunk kívülálló okokból csak néhány heti késéssel készülhettek el. Előfizetőink szíves elnézését kérjük.

*

Számunk szétküldése alkalmával mély tisztelettel fordulunk előfizetőink és olvasóink örvendetesen szélesülő táborához s gondoskodó megértést kérünk folyóiratunk anyagi kérdéseivel kapcsolatban is. Az év derekán járunk s még mindig a nagyobb többség hátrálékban van előfizetési díjával. Úgy hisszük, lapunk szellemi része nem hagy kétséget afelől, hogy a Hífel mindenben igyekszik vállalt feladatát teljesíteni. Ennek azonban feltétele: a lap anyagi részének rendezettsége. Eppen ezért e számunkhoz postautalványt mellékelünk és tisztelettel kérjük mindazokat, akik előfizetési díjukkal hátrálékban vannak, hogy e postautalvány segítségével s lehetőleg postafordultával kötelezettségüknek eleget tenni sziveskedjenek.